

יום ה' כי ניסן תשע"ו - (כ"א כ"ב ניסן חזרה שישי שב"ק)

הלכות תפלה סימן קכד

וברוך (י) שמו: ו' וינינו אמן אחר כל ברכה, בין אותם שיצאו ידי תפלה בין אותם (כג) שלא יצאו, (כד) *ובכוננה, שיכונן בלבו (כה) אמת היא (לו) הברכה שברך המברך ואני מאמין בזה: ז' ח"ל ישיח שיחת (יז) חלין (יח) בשעה ששליח-צבור חוזר התפלה. ואם שח, הוא חוטא וגדול עונו (יט) מנשוא וגוברים בו: הגה וילמד בניו (יג) (כח) הקטנים שיענו אמן, פי מיד שהתינוק עונה אמן יש לו חלק לעולם הבא (כ"ב): ח' ח"ל ינינו אמן חטופה, דהינו כאלו האל"ף נקדה (ד) (כט) בחטף, וכן שלא יחטף וימחר לענות אותו (ל) קדם שיסיים המברך. וכן לא יענה אמן חטופה, דהינו שמתחר *קריאת הנז"ן ואינו מוציאה בפה שתייה נכרת (ג) לא יפסיק באמצע התפלה (כ"י בשם הערוך). ולא יענה אמן יתומה, דהינו (לא) שהוא

ז טור והנ"א
ה ארוחות חיים בשם
רננו יונה ט כרכות
מ"ו י טור בשם
רבו ינה

באר היטב

(י) שמו. ולא יאמר 'הגדול'. ופשוט דאם עסק במקום שאינו ראוי להפסיק אסור לאמרו, מגן אברהם. ועין לעיל סימן סו סעיף קטן ט מש"ש: (יא) הברכה. וזהו בברכת הודאה גנון ברוך שאמר וישתבח וגאל ישראל, אכל בתפלה צריך שיכונן אמת היא ואני מתפלל שיאמנו דביו, מ"א, עין ב"ח ובש"ח ובספר נגיד ומצנח: (יג) חלין. ולא לומר עם הש"ץ ולא יאמר הי"ח עם הש"ץ, עין בטור, ועין מ"ש בס"ק י: (יג) הקטנים. וצריך שיחנכם שיעמדו באמה ויברואה, ואותן שרצים ושבים בבהכ"נ בשחוק, מוטב שלא להביאם, של"ח מ"א: (ד) בחטף. פי בש"ש. וה"ה שלא יאמר אמן בשאר נקודות בשחוק או

עכ"ט. ועין בתשובת הרא"ש דאומות האומרים עם הש"ץ באמצע הברכה, אף שאין כאן ברכה לבטלה שאין פותחין וחותמים בברוך וגם יש ט' דעות, מ"מ נראה פקולות ראש. וכתב בש"ע בשם מאמר מרדכי דמ"ש בש"ע שיטתו הנו שלא ידבר זכרים בטלים או ש"י שאינם מתפללים, וגם אין אסור קלות ראש אלא במגביהים קולם, אבל בלחש נראה עדיף קפי. שכן יודו למה שאמר חסון. ומדברי הב"ח והא"ר מ"מ מעמד דאסור בלחש איך אפ"ד, והוא אינו סובר כי ע"ש. ונראה לנהוג בהב"ח והא"ר דיש לחש דבשנא דלשנא יבוא גס"פן לומר הברכה ויהיה ברכה לבטלה. ויש נהגין במס"פ ר"ח פסיקין מלילות זכרונות שופרות לומר בלחש הפסוקים עם הש"ץ כדי לעורר עצמם בכנות הלב, ואין למחות בקדם. ומ"ש בשם הרמ"ע מפאנו, פ"ב בש"ע דאפי' קמאי ע"ז ובקטן בידוע בסודן של זכרים כו', והאנשים הנשנים אל השם נהגו כמנהג חסידים הראשונים להיות חסידו פתוח לפניהם בהנחת התפלה ולכונן בכל מלה. עין שם בשם מר"י מולכו, מי שנודמן לו לענות אמן על ב' דברים עונה שני אמינים זה אחר זה, ולא דמי לשמע שמע דהקא הוא על שני זכרים, וטפי עדיף לומר אמן ואמן ע"ש ועפ"י סימן א:

משנה ברורה

ועוד, אם ששמוצירין צדיק בשר נדם צריך לברכו, שגאמר "זכר צדיק לברכה". צדיקו של עולם. על אחת כמה וכמה. (כג) וברכות שמתקמתן קצור רק בשתי תבות, כ"פוקח עורים" בברכת השחר וכהאי גוונא בשמונה עשרה⁽³⁸⁾ וכל הברכות, מהנכונן לשליח-צבור לזהר אז שלא למהר כל-כף לחתם תכף את הברכה⁽³⁹⁾, אלא לשהות מעט כדי שכל העונים ישמעו איזה ברכה מסים אחר-כך, וגם יהיו יכולים לענות האמן תכף, (כד) דאי לא הכי, לפעמים על-ידי הקול של עינת "ברוך הוא יברוך שמו", הרבה מהעונים אינם יודעים איזה ברכה מסים, וגם ענייתם הוא איננו תכף אחר תפלה הברכה, וכל זה יש בו חשש של אמן יתומה, ויבדלקמן בסעיף ח בהג"ה: ו' (כג) שלא יצאו⁽⁴¹⁾. רוצה לומר: אף-על-פי שהם יוצאין עכשיו בתפלת הש"ץ, אינם פועלים אמן אחר ברכות עצמן⁽⁴²⁾, שהרי מקל מקום הם אינם אומרים בלום אלא שומעים [לברוש]: (כד) ובכוננה וכו'. עין בחי"א דס"ג פ"ל ו שכתב,

ובקטן במוצאי-שבת ק"ח מנהג נכון הוא להמתין * ובכוננה, שיכונן בלבו אמת היא וכו'. עין במשנה ברורה מה שכתבנו: אבל בתפלה וכו', וזהו מדברי המגיד אברהם בשם הב"ח. ולפלא שישנה לשון הב"ח, ששם כתב דעה נכונה ונראה באמצעות, משמע וראשונות שהן מותרות לשבח אין לכונן רק אמת הוא דברי המברך, כמו שכתב בשלחן ערוך, וכלשונו שכתב דונה בברכת הודאה וכו' לא משמע כן. ואולי דהיא פליגי בזה על הב"ח וסבירא לה דברכת מתייה מתיים גס"פן יש בו שתי הפגנות, דהינו אמת שרוא מתייה מתיים, ויהי רצון שיתקיים במהרה: ואולי דגם בברכה ראשונה שיש בה, דהינו שיענה אמן הוא קאי על כל הברכה שבין המברך, שהוא גומל חסדים וקונה הכל וזכור חסדי אבות ומביא גואל וכו', ואס"פן ע"פ בזה גס"פן שתי הפגנות, לבר בברכת "אמת קדוש" לחוד לא שיהי רק פגנה אחת, ולכך סתם הקגון אברהם. ובפתיים מביאים לעיל בסימן נא העתיק מן הש"ח, דבש"ש ראשונות לא יכונן רק בפגנה המכריב בשלחן ערוך⁽⁵⁰⁾, עין שם שמו, ויפלא שלא זכר כלל מדברי המגן אברהם הנה עתה עתיק את דברי הב"ח ושנה בלשונו, משמע דהוא פליגי על זה, וצריך עיון למעשה: * קריאת הנז"ן. נקט מלתא דשכיחא, והוא הדין

באר הגולה

דיכונן בענינתו אמן גם על מה שאמר המברך "ברוך אתה ה'", דהינו שאמר הש"ץ "ברוך אתה ה' מגן אברהם", לכן העונה את האמן, אמן שיהיה מברך שם ה' שהיה מגן אברהם, וכהאי גוונא בכל הברכות: (כה) אמת היא. וזהו בברכת הודאה, גנון "ברוך שאמר" ו"ישתבח" ו"גאל ישראל" וכהאי גוונא, אבל בתפלה צריך שיכונן: אמת היא, וגם אני מתפלל שיהי רצון שיקים דבר זה (כ"ג) בברכת "אתה חונן" שבקש המתפלל "חננו מאתך וכו', ברוך אתה ה' חונן הדעת". יכונן: אמת שהוא חונן דעה, ויהי רצון שיחוננו לנו גס"פן דעה, וכהאי גוונא⁽⁴³⁾ בכל הברכות⁽⁴⁴⁾. ודקדיש צריך לכוון על העתיד לבד, שאמנו דבריו (כז) מה שהוא מבקש שיתגלה טלכותו בעגלא ובזמן קריב, דעקר הענין גודאי יקיים לבסוף, כמו שכתוב "ביום ההוא יהיה ה' אחד" וגו'. כתב הפרי"מגדים פסימן נא, דהעונה אמן אחר ברכת "המחיוור" לא יאמר בחד "אמן מזדים אנחנו לך", כי אמן קאי על הברכה כג"ל ומודים" הוא ענין בפני עצמו, רק ישקא מעט אחר תבת אמן⁽⁴⁵⁾. (כז) מי שנודמן לו לענות אמן על שני זכרים, עונה שני אמינים זה אחר זה, ויכונן בכל אמן את הענין על מה הוא עונה, וטפי עדיף לומר "אמן ואמן"⁽⁴⁶⁾: ז' (כו) בשעה וכו'. רוצה לומר, (כז) אפלו אם ירצה לזהר בסוף כל ברכה לכוון ולענות אמן. כתב בש"ח: ראיתי מהתורדים אל דבר ה' שמשמייני הסדור בפניהם בשעת הוצאת התפלה, ועיניהם ולבם שם שלא יראו חוצה, ואז מכוננים על כל מלה ומלה⁽⁴⁷⁾: (כז) מנשוא. כתב באל"ה רבה בשם הפל"ב: אוי להאנשים שמשתיחים בעת התפלה, פי ראינו פפה ביי"ה הנקטת נחרבו בשביל עון זה, (כח) ויש למנות אנשים ידועים להשיגיה על זה⁽⁴⁸⁾: (כח) הקטנים. וצריך שיחנכם באמה ויראה. והקטנים ביותר, הרצים ושבים בבית-הכנסת בשחוק, מוטב שלא להביאם, דהרגל נעשה טבע⁽⁴⁹⁾, וגם שמשטרדים להצבור בתפלתם. ומלכוד כל זה, נכון להאב המביא קטנים פאלו לבית-הכנסת להשיגיה על בגדיהם וסנדליהם אם הם נקיים, כדי שלא להקשיל בזה להמתפללים בתוף ד' אמותיהם. ועין לעיל סימן פא במשנה ברוכה סעיף קטן ג: ח (כט) בחטף. פרוש, בש"א, (ל) ודוא הדין שלא יאמר אמן בשאר נקודות, בשו"ק או בחול"ם וכהאי גוונא, פי בכל זה אין משמעות פרושו לשון האמנת דברים, אלא (ל) יקרא האל"ף בקמ"ץ גדול: (ל) קדם שיסיים. רוצה לומר, שימתין עד שיסיים הש"ץ (לג) כל התכה אחרונה לגמרי: (לג) ויש אנשים שמתחילין לענות בעוד שהש"ץ עומד עדין בחצי תכה אחרונה, וזה אסור: (לא) שהוא ח"ב. דעת המחבר, דדוקא אם רוצה לצאת באיזה ברכה שהוא ח"ב, גנון שרוצה לצאת ידי תפלה וקדיש וכהאי גוונא, (לז) אבל אם אינו ח"ב, גנון שפכר התפלל לעצמו, אף דמצוה לכל אדם לשמע חזרת הש"ץ, מפל מקום אין עליו חיוב בעצמיות הברכה; וכל-שכן אם האמן הוא מסתם ברכות דעלמא, מחר לדעת המחבר לענות אף שהוא אינו

שער הציון

(ג) פשוט: (כז) בית-יוסף. ומשעם זה יש נהגין לומר ברוך הוא וברוך שמו, דאמן חמיר ממנו [ועין במעשה רב⁽⁴⁰⁾], אבל נכון לעשות כמו שכתבתי: (כה) פריימגדים: (כו) שצרייתשובה: (כז) פון משמע מאחרונים: (כח) פריימגדים בשם גויי-העמודים, עין שם עוד: (כט) מגן אברהם ופריימגדים ע"ש: (ל) לבוש: (לג) פריימגדים: (לד) אחרונים וכן מוכח מפסוקי-משנה:

הַלְבוֹת תְּפִלָּה סִיּוֹן קַבֵּד

ביאורים ומוספים

לפי הדעות שהשיעור הוא ארבע תיבות.

56) ואם סיים ברכתו בשווה עם הש"ץ, הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פכ"ב סי"ז) שיכול לענות אמן על ברכת הש"ץ לאחר 'תוך כדי דיבור' לברכתו [שלא יחשב כעונה אמן על ברכת עצמו, כמו שמבואר לעיל סי' נא ס"ק ג], ובלבד שיהיה קורם שיכלה אמן מפי רוב הציבור. מאידך, בשו"ת אגרות משה (ארו"ח ח"ה סי' ט אות א) כתב שאם סיים ברכה ב'תוך כדי דיבור' לברכת חבירו, יכול לענות אמן, ובתנאי שיש עוד שעונים אמן, אף על פי שלא היה הפסק כדי דיבור בין ענייתו לסיום הברכה.

ואם סיים ברכה ב'תוך כדי דיבור' לפני חבירו המברך, כתב הגר"ח קניבסקי (שאלת רב עמ' רכא) שלא יענה אמן, משום שנחשב כסיים בשווה עם המברך, ואם יענה יחשב כעונה אמן על ברכת עצמו.

[משנ"ב ס"ק לה]

שְׁלֵא סִיּוֹן אֶת עֲצָם תְּפִלָּה שֶׁל הַתְּפִלָּה⁵⁷.

57) ומ"מ גם לנגן בתוך הברכה עצמה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' טז) שלא יאריך יותר מדי, כיון שריבוי הניגון לא שייך לברכה ונראה כהפסק.

ואם מאריך בניגון לאחר שכבר סיים את התיבה האחרונה, ורק אז עונים אמן, כתב לקמן (סי' רפא ס"ק ד) שנחשב להפסק גדול בין הברכה לעניית אמן, וכיון שנחשב להפסק, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ט) שאסור לנגן במקום שאסור להפסיק, וכגון בין ברכת המוציא לאכילה.

וכשמאריך בניגון בסוף התיבה האחרונה, אף שיש כבר משמעות לאותה תיבה, כתב הפתחי תשובה (ס"ח) והארח"ת חיים (ספינקא, סי' ט"ח) בשם שו"ת בית יעקב (להר"י מציומיר, סי' כב) שיענה אמן רק לאחר שסיים את הניגון, כיון שדיא תועלת לברכה עצמה, ומקורו במג"א (סי' קכח ס"ק עג) לענין ניגון בשעת ברכת כהנים. מאידך, לדעת החזו"א (חידושים וביאורים אר"ה סי' קכח סמ"ה) אפשר לענות אמן משנגמרה התיבה כולה אף שעדיין מאריכים לנגן בה.

[ביה"ל ד"ה וזה אינו]

צָרִיף לְשִׁמּוֹת אוֹתָהּ מִתְּחִלָּתָה וְעַד סוּפָהּ⁵⁸.

58) אמנם אם לא שמע איזה תיבה שאינה מעיקר הברכה ושורשה, כתב בשעה"צ לקמן (סי' ריג ס"ק ב) שיצא השומע ידי חובה כהמברך עצמו, ואם כן יכול לענות אמן באופן זה.

[ביה"ל ד"ה מיד שכלה]

כְּחֻדוֹשֵׁי ר' עֲקִיבָא אֲיָרִי וְכִסְפָּר מְגוֹ-גְבוּרִים וְהֶעֱפִקוּם לְקַמְנָן⁵⁹.

59) שהביא להלן (סי"א ד"ה וקדם), שלדעת הרעק"א אם לא הפסיק בדיבור יכול לענות אמן גם לאחר שכלה אמן מכל השומעים, ולדעת המגן גיבורים אם לא התחיל הש"ץ את הברכה הבאה יכול לענות גם לאהר שכלה אמן מרוב השומעים.

[משנ"ב ס"ק לג]

וְאִם יוֹדֵעַ עַל אֵינָה בְּרַכָּהּ⁶¹ הוּא עוֹנֶה⁶², מִתָּר לְעֲנוּתוֹ⁶³ וכו', אִם לֹא שָׁמַע סִיּוֹם הַבְּרַכָּה מִהַש"ץ גּוֹפָא⁶⁴.

51) ולענין קדיש, כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ד סי' סא אות טז) שצריך לדעת על איזה חלק מהקדיש הוא עונה, שאם לא כן הרי זו 'אמן יתומה', ולכן אם סיים שמינה עשרה כשהש"ץ הגיע בקדיש ל'יהא שמיה רבא', כתב במשנ"ב לעיל (סי' קט ס"ק ד) שלא יענה אמן, אלא רק 'יהא שמיה רבא', אך אם נתן את ליבו על מה הוא עונה יכול לענות גם אמן. וכעין זה כתב לעיל (סי' נו ס"ק ט) שאם בא לבית הכנסת כשהציבור אומר 'אמן יהא שמיה רבא', אם יכול להתבונן על מה הוא עונה, יענה מ'אמן יהא וכו', אף על פי שלא שמע על מה הוא עונה.

52) ואם שומע אחד שמסיים ברכת תפילין ואינו יודע אם היה זה על תפילין של יד או על של ראש, כתב הא"א (בוטשאטש, מהדור"ת ס"ח) שיכול לענות אמן, שמי"מ יודע שהיתה הברכה על תפילין, וכן אם שומע אחת מברכות התורה ולא יודע איזה מהן, כתב (שם) שיכול לענות, כיון שיודע שמברכים את ברכת התורה.

53) ומשמע שאינו חייב לענות, רק מותר לו אז לענות, וכמו שמשמע בביה"ל לקמן (סי' רטו ס"ב ד"ה שלא) לפי התירוץ השני בדעת הרא"ש, שאם לא שמע את הברכה ורק יודע איזה ברכה מברכים יכול לענות אמן, אבל אינו חייב, ורק בשומע 'השם' וסיום הברכה חייב לענות, וסיים בביה"ל (שם) שצריך עיון בדעת הרא"ש ותלמידו ר"י.

54) ואף שבברכה שצריך לצאת בה ידי חובה, כתב בביה"ל (ד"ה וזה) שצריך לשמוע את דברכה מתחילתה ועד סופה, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה רה) שכיון שיש אומרים שבשמיעת סיום הברכה לבד יוצאים ידי חובה, לענין חזרת הש"ץ סמך עליהם.

[משנ"ב ס"ק לד]

וְיֵשׁ אֲמָרִים אֲבָבָה תְּבוֹתוֹ⁶⁶ וכו', לְכָל אֶחָד לְעֲנוּת עֲפָהֶם⁶⁶.

55) בשיעור 'תוך כדי דיבור', כתב כאן שיש אומרים שהוא בכדי שיאמר שלש תיבות ויש אומרים ארבע תיבות. ולהלכה כתב (בס"ו ר"ו ס"ק יב ובשעה"צ שם ס"ק י וכן בס"י תפ"ד ובשעה"צ שם ס"ק ג ובס"י תקפ"ב ס"ק ז) ששיעורו שלש תיבות. ולקמן (סי' רטז ס"ק ט) כתב ששיעורו ארבע תיבות. והורה הגר"ח קניבסקי (שער העין תשובה לג) שהעיקר הוא ששיעורו שלש תיבות, שכן סתם המשניב בשני מקומות. ובשעה"צ לקמן (סי' תפ"ד ש"ב) תמה על הפמ"ג שכתב ששיעורו ארבע תיבות, והביא שכן פסק הרמב"ם וכן דעת רוב האחרונים ששיעורו שלש תיבות. ומה שכתב לעיל (סי' רטז ש"ב) לגבי מי ששכח בשבת ואמר "שומר עמו ישראל לעד" במקום "הפורש סוכת שלום", שלא יחזור רק אם שהה יותר מכדי שיעור אמירת ארבע תיבות, ביאר השי"ה הלכה (ח"ב סי' קיח אות ג) ששם גם אם לא יתקן הרי יצא ידי חובה, ואינו מפסיד שום דבר אם מתקן תוך שיעור אמירת ד' תיבות, ואולי ירויח בזה שתיקן

יום א' כ"ג ניסן תשע"ו

קמט באר הגולה

כ ברכות מ"ו ל בית יוסף בשם הגהות מיומינו כפ"ק א מהלכות ברכות בשם הירושלמי מ'תוספתא שם נ ספר ארחות חיים (* צ"ל רכ"ץ, והוא ר"ח רב כהן ע"ד)

הלכות תפלה סימן קכד

חובב בברכה אחת, *ושליח-צבור מברך אותה *וזה אינו שומעה, (לב) אף-על-פי שיודע איזו ברכה מברך השליח-צבור, מאחר שלא שמעה לא יענה אחריו אמן. דהוי אמן ותומה: הגה *ויש מחמירין דאפלו אינו (טו) מחובב באותה ברכה לא יענה אמן (לג) אם אינו יודע באיזה ברכה קאי שליח-צבור, דנה נמי מקרי אמן ותומה (טור בשם *תשב"ץ). ולא ימתין עם עניית האמן, אלא (לד) *מיד (לה) כשפלה הברכה יענה (טו) [טו] אמן (אבודרס): *ולא יענה (לו) אמן קצרה, אלא ארקה קצת *כדי שיוכל לומר 'אל מלך נאמן'. ולא יאריך בה יותר מדי, לפי ששאינו קריאת התבה נשמעת כשמצאריך יותר מדי: ט יאב יש (לז) קצת מהעונים *שמאריכין

שערי תשובה

[טו] אמן. עכ"ט ועין ברי" שם מהרי" מלוכו, ש"ץ שפ"ס כג"א והתחיל כהן אזה גבור, אינו יכול שוב לענות אמן, דהא אפלו אם כבר פלה עניה אמן כו, כ"ש אם כבר התחיל ברכה אחת וכבר עביה ברכה ראשונה ע"ש:

באור הלכה

אם מחסר קריאת הא"ף או ה"ם, כ"ח וע"ה: * ושליח-צבור מברך אותה. נקט שליח-צבור כדי לשלל בזה דעה הארחה-חיים בשם רב תאי שהובא בבית-יוסף, דסבירא לה דבצבור עונה אף-על-פי שלא שמע בעצמו הברכה, עין שם: * וזה אינו שומעה. פשוט דאפלו שמעה מתחלתה, כל שלא שמע בסופה. והנה לפי מה שכתב לקמן בסיומן ריב סע"ף ג, דהיכא שהיה רוצה לצאת באיזה ברכה צריך לשמע אותה מתחלתה ועד סופה⁶⁸, לכאורה אם חסר משמע אפלו רק תחלת הברכה לבד, שוב אין ראוי לענות אמן עליה. ואין לומר דכאי גרעיותא בברכה זו סתם ברכה יעלמא שאינו רוצה לצאת ככל דצריך לענות אמן עליה, אס"כ אפלו לא שמעה כלל, דנדאי אינו יוצא בה, נמי יתא מטר; אלא על-פירוש דכיון שהיה רוצה לצאת בה והוא עשאה באופן שאינו יוצא בה, אסרו בנן לענות אמן עליה, אס"כ בכתאי גונא נמי וצריך עיון: * ויש מחמירין. עין במשנה ברוכה סע"ף קטן לג שכתבנו דכוננא הרמ"א הוא בכל הברכות, כן כתבו כפה אחרונים בפרוש, ודלא כט"ו. ומכל מקום לדינא צריך עיון אם יש לנהוג בזה בהיש-מחמירין הנה, כי ה"ב"ח הי"ו ומגן-גבורים, כלם כפ"ד כתבו דכשאר ברכות שאינו מוכן לצאת בהן כתר לענות אפלו לא שמע ולא ידע איזה ברכה, אף משנן אברתה ואלה זוטא וז"ל אדם מוכח דיש לנהוג כה"ה מחמירין הנה, ונראה דש"ב ואל המעשה צריך, כי יש ענין על העונה אמן והוכה כמו שאמרנו מ"ל, וגם כי כל ה"לם על ה"ב"ח וט"ו הוא מהירושלמי שהובא בט"ו ע"ש, ונרמנו הוא: דין דתמב לברכה, ואין ראיה כל-כך. שוב ראיתי שהר"א כבאורו רמו לזה, ואחר-כך מצאתי בעה"ה באור ורוע הנדפס מחדש שקבת כן הנראי, דלפי גרסתנו אין ראיה לזה ונראה עקר בגרסתנו, עין שם, אס"כ פשוט דנה הוא טעם רש"י ותוספות שלא חלקו בזה: * מיד שפלה וכו'. עין במשנה ברוכה שכתבנו דשעור מיד הוא תוך-כדי-דבור, והוא מהפרי-מגרים שקבת דנראה לו, ולא הביא ראיה לזה. ולכאורה אין זה פשוט כל-כך, דהנה מקור דין זה הוא נובע מאברתה המוכח בבית יוסף, ושם כתב וזה לשונו: יש מפרשים אמן ותומה, שלאחר זמן מרבה שפ"ס הברכה ענה אמן על דעת אותה ברכה, עד כאן לשונו; משמע לכאורה מזה דלא תליא שעורא כבדי-דבור, ואפשר דלשנא דהרמ"א דכתב "מיד" דתקו, וילענן עקר הדין לכאורה קשה, דהלא קומא לן דעד שלא פלה האמן מפי רב העונים יצדן לא פליא ברכה, ויבדלקמן בסע"ף ט, ויא, ובסיומן קסו סע"ף טו לענן בציעת הפה, ואפלו במקום שאין מוציאין בני חובבין מהברכה נמי יוצא הכי, עין שם בפרי-מגרים, ולא מסלקינן שום נפקא-מנה בין אם נמשך עניית העונים תרבה יותר מברכה-דבור או לא, ועל-פירוש מ"ש דנחשב כאלו עומד יצדן באמצע ברכה כל זמן שלא ענה אמן, ואס"כ הוא הדין בענינו לענן איש יחיד שרוצה לענות אמן על איזה ברכה, ונמשך אחר הברכה יותר מברכה-דבור, אס"כ זהו מה שכתבנו לעיל, דאפלו אם הצבור יתחילו כלם ספק לענות בתוך-כדי-דבור של ברכת המכרז, זה העונה הוא בודאי יותר מברכה-דבור אחר ברכת המכרז, דהלא הם מותרים להתחיל בתוך-כדי-דבור דהוא על-כ"פ-פנים שמי חבות אחר הברכה, ושעור האמן הלא הוא כדי לומר "אל מלך נאמן", אס"כ מפ"ל

באר היטב

בחולם וכה"ג שאין משמעות פי האמנת דברים, לבוש: (טו) מחובב וכו'. והפ"ח החמיר אפלו אינו מחובב ואפלו יודע באיזה ברכה קאי אם הברכה היא להוציא רביב יד חובב, ולא שרי בידע א"כ בברכת החרה ובברכת הנהנין ע"ש: (טו) אמן.

משנה ברורה

יודע על אזה ברכה הוא עונה, רק עשמע לאחרים שעונים. והרמ"א בהג"ה פליג ואסור (לז) אפלו בכל הברכות, אם אינו יודע על איזה ברכה הוא עונה: (לב) אף-על-פי שיודע. וכגון שהוא מכיר לפי קדר הברכות, (לו) או שחסר משמע רק סוף הברכה: (לג) אם אינו יודע וכו'. ואם יודע על איזה ברכה⁶¹ הוא עונה⁶², מטר לענות⁶³ בכל הברכות (לו) אפלו בחזרת הש"ץ, כיון שכבר התפלה ואינו מחובב בעצם הברכה. (למ) ויש מאחרונים שמתמירין בחזרת הש"ץ וסבירא להו, דמפיון דתקוין רבנן שיתחור שליח-צבור התפלה אפלו כלם התפללו, כאלו מחובבים באותה ברכה קרינן להו, ואין להם לענות אפלו יודע באיזה ברכה קאי הש"ץ, אם לא שמע סיום הברכה מהש"ץ גופא⁶⁴; (לט) ויש לחש לזה לכחלה, לזהר לשמע כל ברכות שמונה עשרה מפי הש"ץ גופא, וגם בלאו הכי, מצוה לכן לשמע ברפת הש"ץ, וכדלעיל בסע"ף ד, (מ) אבל בדיעבד אפלו אם לא שמע, רק שידע איזה ברכה משמונה-עשרה מסים הש"ץ, יענה אמן, כיון שכבר התפלה בעצמו: (לד) מיד. ותוך-כדי-דבור דבור דמי, ושעור תוך-כדי-דבור הוא מחלקת הפוסקים: יש אומרים שלשה תבות ויש אומרים ארבעה תבות⁶⁵, וביותר מזה לא יענה כלל. דהוי בכלל אמן ותומה. ובצבור קומא לן, דעד שקבלו רב הצבור לענות אמן הוא יצדן בכלל הברכה ומטר לכל אחד לענות עמהם⁶⁶. וצ"ע בסע"ף יא ובבאור הלכה: (לה) שפלה הברכה. ואם השליח-צבור מצאריך בנגח של 'ראמו אמן', יאמרו הקהל אמן מיד, כי הנגון הרי הפסק. (מא) ודוקא אם מצאריך הרבה בנגוח, ודוקא לענן קדיש, שכבר פלה עצם הברכה השליח-צבור מצאריך בשאר ברכה בסופה באיזה נגוח. לא יענה אמן כל זמן שלא סים את עצם התבה של הברכה⁶⁷: (לו) אמן קצרה. מפני שנגאה שדומה עליו כמשה, אלא כדי שיוכל וכו', כי זהו פרושו של אמן, וכנ"ל בסע"ף ו, והוא ראשי-תבות שלה: ט (לז) קצת מהעונים. אבל (מג) על רב הצבור מחובב להמתין בכל התפלה, שלא להתחיל בברכה שלאחריה עד שיענו אמן, וכן (מז) בקדיש שלא להתחיל "יתברך" עד שיענו הרב אמן זהו שמה רבא, וכן כל שהאי גונא. ובעונותינו הרבים, הרבה אנשים נכשלין בזה כשמתפללין לפני

קשתחיל הוא קדם ששם יכלו הוא יותר מברכה-דבור. ויש לומר, דשם שאני שונים תרבה אגשים אמן אחר הברכה, ויבדאי יש מן שמתחילו לענות אמן תוך-כדי-דבור אחר הברכה, לכן אפלו מי שהתחיל לענות אמן אחר-כך, כל אחר ואחר הוא בתוך-כדי-דבור של חברו, ודומיא דמאי דאמרין בשבועות לענות ערות, דף על ע"א, כל אחר ואחר בתוך-כדי-דבור של חברו, ובגויר ריש פ"ק ד, עין שם, אך מפל מקום אין הבוצע צריך להמתין רק עד שיקבלו רב העונים, דמן הסתם אין מתחילין כלם לאמר זה אחר זה, רק מתחילין ספק, ומי שפאריך בענינו יותר מדי אין צריך להמתין עליו, מה שאין כן בענינו באיש יחיד שרוצה לענות אמן אחר הברכה, צריך שלא לשהות יותר מברכה-דבור אחר הברכה. ונראה לי להביא קצת ראיה לדברי הפרי-מגרים מהא דאמרין בשבועות ל" ע"א, דאמן בו שבועה בו קבלת דברים בו האמנת דברים, עין שם, וכדנפקס בירח-דעה סימן רט, עין שם בבאור הרמ"א, ובסיומן רלו סע"ף ב, וכי היכי דלענן אמן שהוא קבלת דברים, בודאי צריך לענות האמן תוך-כדי-דבור, וכדמוכח בר"ש פ"ק ד דו"ר, עין שם בגמרא ובבאור הג"ל בציון א. אס"כ הוא הדין בענינו לענן אמן שהוא האמנת דברים, וכדאיתא בבית-יוסף, צריך להיות דוקא בתוך-כדי-דבור. זה הנראה לעניות דעתי בענינו. אך לפי זה אם אחר המתין ולא ענה עד שסימו רב העונים לענות, ועניתו היה אחר-כך בתוך-כדי-דבור לענות, יצטרף עמהם ולא יתחיל אמן ותומה. ויש לענן לפי זה לקמן בסע"ף יא בהמחבר שקבת דאם קום שפלה ענת אמן מפי רב הצבור וכו', ולפי דברינו אפלו לאחר שקבלתו בתוך-כדי-דבור נמי; אינה לפי מה שקבת השמע על ידיו השלחן-צבור כהדושי ר' עקיבא איגור ובספר מגן-גבורים והנפתקנים לקמן⁶⁸, ניחא הפל: * שמאריכין וכו'. ואם המעט שלא סימו אינם

שער הציון

(לז) על-תמדי וכן משמע מלקח-תמורות ומגן-אברתה ואלה זוטא, ולא כט"ו שרצה להקל בזה אפלו להרמ"א: (לו) מוכח מהפרי-מגרים במשפחות-זנב הוא ד, עין שם עוד: (לז) נחלת-צבי ואלה רבה ושיא בפרוש הרמ"א, ולא כט"ו: (לח) לבוש ומגן-אברתה בשם ה"ב"ח: (לט) אלהי רבה: (מ) אלהי רבה ומאמר מרדכי: (מא) מגן-אברתה: (מב) פרי-מגרים: (מג) זהו לכלי עלמא. ועין באלה רבה סימן קכח סע"ף קטן לו שהוא התמיר ביותר מזה: (מד) שם באלהי רבה:

